

LOXANTRA

MARIA IORDANIDOU

Oorspronkelijke uitgave:

NIEUWGRIEKSE LITERATUUR 196

BOEKHANDEL <<ESTIA>>
I.D. KOLLAROU & CO. N.V.

Vertaald door: O. de Groot-Papoulidou
en haar voormalige leerlingen Nieuwgrieks:
C. de Groot
H.J.A. Hissink †
J.M. Pieterse
R.J. Schmal

Mijn dank gaat uit naar mijn echtgenoot Cor de Groot en naar Emma
Bijlsma voor hun hulp bij het tot stand komen van dit boek.

Uitgever: Brave New Books
ISBN: 9789402189728
© O. de Groot-Papoulidou

Aan mijn moeder

BIOGRAFISCHE GEGEVENS VAN MARIA IORDANIDOU

Maria Iordanídou werd geboren in Constantinopel¹ in 1897. Haar moeder, Eufrosyni Mángou, was afkomstig uit Constantinopel en haar vader, Nikolákis Kriezís, van het eiland Hýdra.

Een groot deel van haar kinderjaren woonde zij in Piraeus. Bij haar terugkeer in de Stad² werd zij leerling van het 'American College'. In de zomer van 1914, terwijl zij nog twee jaar nodig had om af te studeren, kreeg zij van haar oom die in Batoém in Rusland woonde, een uitnodiging om daar de vakantie door te brengen. Intussen echter brak de eerste wereldoorlog uit en kwam zij daar vijf volle jaren vast te zitten.

In Rusland ging zij naar een Russisch gymnasium.

Maria Iordanídou werd gedwongen al jong de kost te verdienen, want aan het einde van de eerste wereldoorlog verkeerde haar familie in behoeftige omstandigheden. Haar kennis van drie vreemde talen droeg ertoe bij dat zij tot haar zestigste productief kon werken. Haar carrière begon zij in Constantinopel. Later ging zij naar Alexandrië en tenslotte naar Athene, waar zij sinds 1923 met haar man permanent woonde. Zij kreeg twee kinderen.

Haar eerste boek *Loxántra*, schreef zij op haar zesenzestigste jaar, namelijk in 1963. In 1965 schreef zij *Vakantie in de Kaukasus*; in 1978 *Als de gekke vogels* en in 1979 *In de beweging van de cirkel* en tenslotte, verscheen op 14 december 1981 *Onze hof*.

Voor haar werk en speciaal voor *Loxántra* werd zij onderscheiden met het Gouden Kruis en de eretitel van 'Dame' van het Oecumenisch Patriarchaat.

1 Constantinopel: het huidige Istanboel

2 de Stad: de Grieken noemden Constantinopel "de Stad"

VOORWOORD VAN DE SCHRIJFSTER

Dit boek is geen echte biografie en veel figuren zijn dan ook verzonnen. Andere zijn echt, zoals de figuur van Loxántra. Wat ik echter zo goed mogelijk heb trachten weer te geven, zijn de historische gebeurtenissen, de gewoonten en de geest van destijds. Ik hoop, dat ik daarin geslaagd ben, want ik heb de eerste jaren van mijn leven in de oude Stad gewoond en dat is diep in mijn geheugen gegrift. Ik heb de nachtwaker meegemaakt, die alarm sloeg bij brand, ik heb de draagkoetsier en de símantron³ van Tataoúla en de Turkse waterverkoper meegemaakt, die Loxántra een beetje wijwater placht te vragen van de Kerk van de Wonderdoende Madonna - Baloukliótissa - om zijn zere oog beter te maken.

Nu zijn al deze dingen voorbij en het gras van de vergetelheid begint die periode al te bedekken. Daarom ook ben ik erover gaan schrijven. Mijn leven loopt ten einde en ik wil die paar dingen, die ik weet, niet met me meenemen. Hierboven heb ik al vermeld, dat ik heb geprobeerd de historische gebeurtenissen en de geest van die periode goed weer te geven en dat is de waarheid. Ik geef ze natuurlijk zo weer, zoals ik ze heb gezien en beleefd in het benauwde Klein-Aziatische burgerlijke milieu van Loxántra, die in Griekse wijken woonde, die "met Turken geen zaken deed", zoals zij het zelf uitdrukte. Daarbij bedoelde zij natuurlijk de heersende klasse van de Turken, want met die arme drommel van een venter, met de Koerd, die voor haar hout hakte en met de nachtwaker van haar buurt, deed zij drukke zaken en had zij een uitstekende verstandhouding en zij hield van hen. Die dingen ben ik gaan beschrijven en al schrijvend ben ik ervan gaan genieten. Ik hoop dat ook anderen ervan genieten.

3 de símantron: een gebogen stuk hout of ijzer, waarop de koster met een hamer sloeg. De símantron had dezelfde functie als een kerkklok

EERSTE DEEL

Hoofdstuk 1

Loxántra zegt dat ze in de Stad werd geboren, in de tijd van die "vervloekte...".

-Stil joh, je zult ons nog ellende bezorgen.

-Van de gezegende Padjjah Abdúl Metzít, moge de duivel hem halen.

-Stil, zeg ik je. Ben je gek geworden dat je zo schreeuwt?

Joh, ze schreeuwde helemaal niet! Schreeuwde Loxántra? Ze zei het zachtjes. Maar zachtjes van Loxántra lijkt wel de klok van de Aya Sofia. Alleen de dóden horen haar niet. Een luide stem heeft de goede ziel en die kan ze niet onder de duim houden.

Maar álles aan haar is groot. Een luide stem, een groot hart, een dikke buik en een grote eetlust. Grote gewelfde voeten en welgevormde enkels - stevige steun op aarde voor haar grote gestalte. Grote handen als van een orthodoxe patriarch. Handen om een kus op te drukken. Lange, fraai gevormde vingers, gemaakt om te zegenen en te geuren naar venkel en wierook. Handen geschapen om te geven. "Neem en eet", zeggen haar geopende handen boven de tafel. "Joh, eten, zei ik toch, eet. Je hebt haast niets genomen".

Maar bovenal zijn de handen van Loxántra gemaakt om een baby vast te houden. Haar handpalm lijkt wel een troon, wanneer zij de biljetjes van een baby omvat en hem in de hoogte tilt en...

*Hoep! hoep! hoep!
waarheen gaat de kleine baas,
naar de kruidenier om kaas...*

Hoeveel kinderen zijn er wel niet groot geworden onder die handen. Allereerst haar twee kleine broertjes, toen haar moeder was gestorven. Daarna een weesje, het kind van haar tante Katinkáki. Later haar vier stiefkinderen samen met haar eigen kinderen.

Loxántra trouwde met Dimitrós, die toen weduwnaar was, met vier kinderen: Epaminóntas, Theódoros, Yórgos en Agathó, die nog in de luiers lag.

"Mama", noemde Agathó haar zodra ze begon te praten. "Mama", werd zij ook direct genoemd door Yórgos, die toen twee jaar geweest moet zijn. De oudste, Epaminóntas, die veertien was, noemde haar "omaaatje", maar Theódoros bezorgde haar in het begin veel verdriet. Wanneer zijn vader erbij was, sprak hij haar nergens mee aan, en als zijn vader weg was, noemde hij haar op minachtende toon "Vrouw Loxántra".

-Ga jij maar naar je keuken, "Vrouw Loxántra".

-Joh, moet ik jóu om toestemming vragen, wanneer ik naar mijn keuken wil?

En even later aaide ze hem over zijn bol en zei:

-Kom, lieve zoon, kom, mijn pasja. Neem je poedertje in, neem je kinine in om beter te worden.

-Ga uit mijn kamer, jouw plaats is in de keuken.

O, gaat dat zo? Loxántra pakte die dag Theódoros bij zijn neus, kneept er hard in en zodra hij zijn mond open deed om adem te halen, goot zij de kinine op zijn tong. En direct ging ze ervandoor, en de kamer uit. Ze sloot hem voor alle zekerheid op en begon de trap af te stappen, terwijl ze schreeuwde:

-Ben jij hier soms de baas? Wacht maar, ik krijg je nog wel!

In de keuken aangekomen, ging zij vuur aansteken om halva voor hem te maken.

Dit was de eerste botsing met Theódoros en daarna kwam er nog een, tot zij op een dag slaags raakten. Theódoros was toen een uit de kluiten gewassen jongen van twaalf jaar, en in het begin kon Loxántra niet tegen hem op, want van haar kant probeerde de arme stakker hem geen pijn te doen, terwijl hij haar tegen haar buik en borst sloeg.

-Joh..., en even later nog harder: Joh.....!

Loxántra raakte door het dolle heen. Zij ging boven op hem zitten en drukte zijn schouders tegen de vloer.

-Daar... daar, zeg ik je! De duivel zal je halen. Rotjong, ik sla je dood. Ach!

Dat "Ach!" zei Loxántra altijd kort afgebeten. Zij spuwde je dat als een erwt recht in je gezicht, alsof ze je in je gezicht sloeg, en het betekende: "ik ben woedend".

Hierna verwachtte Theódoros dat hij slaag van zijn vader zou krijgen, en hij was dan ook verbaasd toen het tot hem doordrong, dat Loxántra niets aan Dimitrós had verteld. Daarna was hij opnieuw verbaasd, toen Loxántra voor zijn verjaardag uit zichzelf een mooi pak had

genaaid. En nóg eens was hij verbaasd, toen Loxántra een perceeltje van haar op de Prinseneilanden verkocht om Theódoros intern op school te doen in Galata Saray om hem daar te laten studeren, omdat zijn vader dat nu eenmaal zo graag wilde.

Toen Theódoros aan het einde van het eerste trimester met Kerstvakantie thuiskwam, holde Loxántra met haar handen onder de meel de straat op om hem te verwelkomen. En zij schreeuwde van blijdschap zo hard dat alle burens verschrikt uit het raam kwamen kijken om te zien wat er aan de hand was. Theódoros viel in haar armen en noemde haar "mijn omaatje". En van toen af aan noemde hij haar altijd "mijn omaatje". Zijn hele leven heeft hij haar geen verdriet meer gedaan en is hij haar altijd ter wille geweest.

Degene die haar veel verdriet heeft bezorgd, was haar lieveling Epaminóntas. Gekke Epaminóntas, vrijbouter die, zodra hij veertien was geworden, zijn meester sloeg, uit het raam van de school sprong en spoorloos verdween. Het bleek onmogelijk hem op te sporen. Zij huilden om hem, zij weeklaagden om hem en op zekere dag hoorden zij onverwachts van de bootsman Yakoumís, dat Epaminóntas als scheepjongen was gaan varen.

Dat was het ogenblik dat Loxántra de icon van Sint-Nicolaas kocht en die in haar iconostase zette, want tot die tijd had zij met de zee nooit iets van doen gehad.

Er gingen vele jaren voorbij voordat Loxántra een eigen kind kreeg. Zij had er hartzeer van, verdriet. Een groot verdriet. Of ze nu in de kerk van de heilige Blachérna een levensgrote kaars beloofde of in de kerk van de Heilige Therápis een zilveren godslamp... nul op rekest. Of ze steeds maar meer op het warme marmer van het badhuis ging zitten, naakt, om haar baarmoeder wijder te laten worden en om in verwachting te kunnen raken.... Er kwam niets van terecht.

En Dimitrós maar blij zijn en bravó roepen! Breng eerst de stiefkinderen maar eens groot, dan eentje van jezelf. God beware me. Joh, die dingen gaan toch niet op bestelling? Een vrouw die al zes jaar getrouwd is en dan nog geen kind heeft, dat betekent dat zij er ook geen zal krijgen. En wanhopig beloofde zij op een dag al haar sieraden aan de Baloukliótissa⁴. Allemaal...!

-Heilige Maagd, zei Loxántra geknield voor het iconostase op haar kamer, Maria, vol van genade, doe toch een wonder. Hoeveel jaren

4 de Baloukliótissa: kerk van de Leven Gevende Bron in Balouklí

resten mij nog om kinderen te kunnen krijgen. Ik ben laat getrouwd om die moederloze broertjes van mij te kunnen grootbrengen en om mijn vader op zijn oude dag te verzorgen. Is het juist, dat ik daarvoor gestraft word? Ik zal al mijn diamanten aan uw icoon ophangen.

Zij opende haar handen en terwijl zij naar de icoon keek begon zij ze één voor één op te noemen, alsof ze een contract sloot met de Heilige Maagd.

-Ik zal de grote broche van oma aan uw icoon hangen, moeders ring met de smaragd, mijn turkooizen oorbellen, mijn kruisje...

En toen zij dit allemaal gezegd had, riep zij geërgerd:

-Was het dan zo iets bijzonders wat ik U al die jaren heb gevraagd, dat U het mij niet hebt gegeven? Loxántra was woedend.

En wonder boven wonder! Er ging nog geen maand voorbij of zij werd zwanger. Zij werd zwanger en bracht Alekákis⁵ ter wereld. En twee jaar later een meisje - Klió.

-En nu is het genoeg, zei Dimitrós toen.

-Dimitrós, hou jij je er buiten, dat zijn zaken van de Heilige Maagd, zei Loxántra, die dacht aan alle diamanten die zij aan de icoon had gehangen.

Maar zij vertelde aan niemand iets over haar wijgeschenk. Ook hing zij dikke gordijntjes achter de ruiten van haar iconostase, zij sloot het af en hing de sleutel om haar hals. Alleen zij en de Heilige Maagd wisten van het geheim af.

Die Heilige Maagd kende al haar geheimen, zoals zij ook alle geheimen kende van haar moeder, van haar grootmoeder en van haar overgrootmoeder. Deze icoon was al zoveel jaren van hand tot hand gegaan in haar familie, tot zij bij Loxántra terecht was gekomen, beladen met zilver en goud, beladen met tranen en verlangen.

Dat zilveren baby'tje had haar moeder eraan gehangen, in de tijd dat zij Nikolós bijna verloren had door het boze oog. De parel op de stralenkrans van de Heilige Maagd had oma aangebracht in de tijd dat haar dochttertje werd gered van de Kizilbázides⁶. De ellendelingen hadden het kind op straat gegrepen en het scheelde een haar of zij hadden het gedood, omdat het een groen jurkje droeg. De kleur groen, zeiden ze, is de heilige vlag van de Islam en de Christenen mochten die kleur niet dragen. Wat kun je ervan zeggen? Wie weet, welk verlangen

5 Alekákis: verkleinwoord van Alékos

6 de Kizilbázides: fanatieke volksstam uit het hart van Klein-Azië

er achter dat gouden armbandje zat, dat midden op de icoon hing. Haar grootmoeder zal het misschien bij de aardbeving opgehangen hebben.

-Eléni, in welk jaar was de aardbeving ook weer?

Als Loxántra zich iets te binnen wilde brengen, vroeg zij het altijd aan haar schoonzuster Elenkáki⁷, de weduwe van Nikolós zaliger. Elenkáki had een goed geheugen en kon lezen.

-In welk jaar was de aardbeving ook weer, hé, Eléni? Was mijn grootmoeder toen nog in leven of niet?

-Wanneer? Wacht even, we komen er wel achter. Bij de aardbeving lag ik in het kraambed van mijn Erifli, mijn schatje - God hebbe haar ziel. Dat zij in het kraambed lag van haar Erifli wil zeggen, dat Eutérpe en Eufemía al geboren waren... Haar Antríkos was nog niet geboren en Antríkos was ten doop gehouden door de oma van Loxántra. Dus dat betekent dat...

Geboorten, sterfgevallen, huwelijken en aardbevingen waren mijlpalen in de tijd... Soms ook "dat paarse jurkje".

-Hé, Eléni meid, herinner jij je nog dat paarse jurkje? In welk jaar heb ik dat paarse jurkje genaaid?

-In welk jaar? Wacht even, we komen er wel achter...

Zij zetten koffie en zaten tegenover elkaar op de sofa, terwijl zij al hun kousen stopten. En tegen de tijd dat zij erachter waren, begon het te schemeren. Dan kwam ook Dimitrós thuis van zijn werk.

7 Elenkáki: verkleinwoord van Eléni

Hoofdstuk 2

Dimitrós liep tegen de zeventig, maar werkte nog altijd. Hij werkte bij de krant "Konstantinoupolis", die Dimitrios en Athanásios Nikolaídís toen uitgaven.

Dimitrós kwam van Chios. Bij het bloedbad van Chios, toen de Turken zijn ouders hadden vermoord en hem - als klein kind - naar de slavenmarkt hadden gebracht, kwam een broer van zijn vader van Syros - de sior Vasilákis⁸, fabrikant van Turks fruit - naar Chios en gaf een zak met geld om hem van de Turken los te kopen.

Vasilákis, die ongetrouwd was, bracht hem als zijn eigen kind groot en toen hij zeventien jaar was geworden, stuurde hij hem naar de Stad, naar het huis van tante Irene, om de jongen te laten studeren, omdat hij nu eenmaal zo goed kon leren.

Dimitrós geloofde zijn ogen niet toen hij in de Stad kwam, in het mooie Eftálofos⁹. "Gegroet Constantinopel, keizerin der steden". Uitgestrekt over twee werelddelen toont zij haar boezem noordwaarts bij de Zwarte Zee aan de ene kant en zuidwaarts bij de Zee van Marmarás aan de andere kant. Alsof de twee tegenstromingen storm liepen om haar te veroveren. Het Westen worstelt met het Oosten en zij eisen haar op en zij schuimen en kolken om de Kaap van het Saráil heen, aan de voet van de Aya Sofia, in het hart van de Stad.

Dimitrós móest wel een dichter worden, een romanticus! Zijn hart kromp ineen, toen hij de minaretten rondom de Aya Sofia zag. En toch stond zij daar zo luisterrijk en verspreidde zij met vorstelijke ingetogenheid serene rust om zich heen. Tegenover haar grootheid lijkt de mens een mier en toch heeft ook de mier zijn plaats in de Aya Sofia en krijgt er betekenis. Als je onder haar grote koepel staat, weet je niet of de koepel er is om jou te beschermen dan wel oprijst en zich opent om jou te laten opstijgen. *De zege aan onze Beschermvrouwe en Generaal...*¹⁰. De Byzantijnen hebben een tweede Parthenon gebouwd en ook zij hebben het gewijd aan de Wijsheid Gods.

Zo zag Dimitrós de Aya Sofia, die midden in de oude stad staat, door de Byzantijnse muren omringd. Daar was geen komen en gaan, geen

8 Vasilákis: verkleinwoord van Vasilis

9 Eftálofos: Stad op de zeven heuvels

10 *De zege aan onze Beschermvrouwe en Generaal...*: bekende Byzantijnse hymne ter ere van Maria

lawaai en er waren geen schouwburgen en vreemdelingen, zoals in Péra en in Galata . Daar kabbelde het leven rustig voort. Nauwe geplaveide steegjes, kleine houten huizen met reusachtige, zware deuren, die op gevangenisdeuren leken. Getraliede ramen, verlatenheid. Bazaars met indolente Oosterse kooplieden, die met gekruiste benen voor hun waren zaten: ivoor, barnsteen en paarlemoer. Zijden stoffen en wollen sjaals uit India, kostbare reukwaren en patchouli¹¹ geurden er.

Op de binnenplaatsen van de moskeeën zaten Turken gehurkt in de zon. Grote bronnen met stromend water en duiven rondom.

Er zat geen enkele Europeaan daar, - Turks domein. En geen enkele Turk zat in Stavrodrómi, - Grieks domein.

Constantinopel was in die tijd een allegaartje van steden, voorsteden en dorpen, verspreid over de kusten van Klein-Azië en Europa. En elke stad, elke voorstad, elk dorp had zijn eigen plaatselijke karakter, de zeden en gewoonten van de bevolking die er in de meerderheid was.

Langs de Europese kust van de Bosporus, Bujúk-Deré, Méga Réma, Therapeiá, woonden Grieken en in het algemeen Europeanen, al die voorsteden deden denken aan Europa. De Aziatische oever was Oriënt. Daar klonk de trom om de gelovigen eraan te herinneren dat het Ramadan was. Daar verkondigde de muezzin driemaal per dag dat Allah enig is en Mohammed zijn profeet. En wanneer de weerklank daarvan de tegenoverliggende oever bereikte, kwam die als een stem uit een sprookje, uit een andere wereld.

Fanári, dat aan de Gouden Hoorn lag, was nog altijd het centrum van de Griekse intelligentsia, maar het had zijn oude glans verloren.

In het huis van tante Irene, dat in Fanári lag, had Dimitrós Theanó voor het eerst gezien, dat bleke en ziekelijke meisje, dat later zijn vrouw werd, hem vier kinderen schonk, op een lentemorgen stierf en hem ontroostbaar achterliet. Dimitrós had aan Theanó eeuwige liefde beloofd, maar omwille van de wezen moest hij hertrouwen en een goede degelijke vrouw nemen die ze voor hem groot kon brengen. Hij trouwde niet voor zichzelf, maar voor de kinderen. Daarom kon hij zonder schroom de koppelaarster roepen en zijn mening vrij uiten, zonder misverstanden te wekken over zijn slechte smaak. Zijn tweede vrouw moest zijn: goedhartig, sterk, waardig, een goede kokkin, "onder geen beding ontwikkeld, maar wel gevoelig en zo mogelijk

11 patchouli: etherische oliën

weldoorvoed". En zozeer drong hij aan op het laatste punt, dat de koppelaarster medelijden met hem kreeg en al het mogelijke deed om zo iemand te zoeken. Och, de arme stakker, kwam zoveel tekort.

De vrouw werd gevonden en die vrouw was Loxántra.

Toen Dimitrós Loxántra voor zich zag, een breed geschouderde, rijzige fiere vrouw, een krachtige Dorische zuil, terwijl zij de kamer binnen kwam met een blad met zoetigheid in haar hand, ging zijn hart open. Haar zwarte haar beviel hem, haar goed gevormde hoofd en haar krachtige kin.

Loxántra was toen dertig jaar oud. Ze had haar vader verpleegd en haar broertjes grootgebracht en was nu vrij om te trouwen. Ze nam dus het presenteerblad en ging de salon in om zich aan de bruidegom te tonen en ook zelf hem te zien. En de aanblik van deze struise tante met het kinderlijke gezicht en haar vrouwelijke figuur ontroerde hem zozeer, toen ze zonder valse schaamte en ongekunsteld voor Dimitrós bleef staan, dat hij ervan in de war raakte.

Stel je voor, mooi was ze niet, want een mooi meisje moet een wespentaille hebben, een bleek gezicht, ronde schouders, zoals Theanó er uitzag. Waarom werd Dimitrós dan toch zo van zijn stuk gebracht? Waarom zei hij onmiddellijk "ja" zonder zich ervan te vergewissen of zij wel de geschikte vrouw was om zijn kinderen groot te brengen, terwijl hij juist omwille van de kinderen trouwde? God beware me!

Met die verbazing viel Dimitrós die avond in slaap en de hele nacht zag hij Loxántra voor zich. Hij zag haar met een sluier om haar hoofd en een krans met zeven stralen, zoals de vrouwelijke gestalte op de bezanten¹². En in haar linkerhand, leek het, hield ze de Hoorn des Overvloeds¹³, waaruit gedroogde en verse vruchten, schotels met varkenshammen, rissen gedroogde visjes, pekervlees, kreeften, roggen en fijngemaakte mosselen vloeiden, die de wereld overstroonden... jonge, jonge! wat voor een droom was dat?

Rijkdom. Grote rijkdom!

12 bezanten of constantináta: gouden Byzantijnse munt met de koppen van Konstantijn en Heleni met een kruis in het midden

13 de Hoorn des Overvloeds: Amalthéa volgens de Griekse mythologie was een nimf of geit, die Zeus met geitemelk voedde; Zeus maakte de hoorn van die geit tot Hoorn des Overvloeds

Hoofdstuk 3

*Je gezicht is als een sorbet van venkel en vanille
en als Turks fruit van Chatzís Bekír is je zachte hals.
Ieder woord van jou is zoet als een zachte cake en
loukoumades met geurige honing van Aibáan Serái.*

Alleen een Oosters dichter zou deze mooie woorden kunnen schrijven. De Oosterlingen hechten grote waarde aan het onderwerp eten. Confucius, zegt men, is van zijn vrouw gescheiden, want "de rijst was nooit wit genoeg, noch het gehakt goed fijn gemaakt", en toen hij hertrouwde, nam hij een vrouw die uitmuntte in de kookkunst, omdat "ons lot, zegt men, niet in de handen der Goden ligt maar in de handen van degene die ons voedsel bereidt".

En wie kan dit ontkennen? Hoe kijk je tegen je vrouw aan na een goed bereide maaltijd en hoe zie je haar wanneer je vermoeid thuis komt om te eten en je vindt soep uit de kruidenier, conserven en saus uit een flesje?

Voed je man goed, als je je man wilt houden. Doe rijkelijk uien in de rijst van de dolmades om die dolmades lekker te maken, maar doe er ook munt in om ze licht verteerbaar te maken. Voeg bij het koken van kweepeergelei, die wrang is, ook de pitjes toe die verzachtend zijn om het evenwicht te vinden. Wees niet zuinig met olie bij gerechten die ermee worden toebereid want de volksmond zegt: " *eet olie en kom 's avonds*". Iedere groente van het seizoen is het lekkerste en het goedkoopst, wat moet je dan met conserven?

De Europeanen zeggen dat de Oosterse vrouwen verleidsters zijn. Ze zijn geen verleidsters die Oosterse vrouwen, ze zijn lekkerbekken, daarom kunnen de vreemdelingen als ze naar het Oosten komen het niet over hun hart verkrijgen weer te vertrekken. En het huis waarvan de hoeksteen niet onder de keuken ligt, heeft geen goed fundament.

Loxántra heeft haar huis gebouwd in Makrochóri - een voorstad midden in San Stéfanos en in Eptapýrgios, boven de blauwe wateren van de Zee van Marmarás.

En elke morgen als ze haar venster opende en uitzag over de zee zei ze bij zichzelf: "O! God zij dank"! en genietend snoof ze met haar grote

neusgaten de zeelucht op, alsof ze al de rijkdom insnoof, die de schone zee in zich verborgen hield: zeewolven, koralen, kreeften, oesters...

- Och! God zij dank. Wat moet ik vandaag klaarmaken!

Dat wil zeggen, zij bedoelde wat ze eerst moest maken. Zou ze grote mosselen nemen om ze fijn te maken, of kleinere om ze te stomen of voor een ovenschotel of om ze te bakken met knoflooksaus of, nog beter, om ze met rijst klaar te maken – ragout van wild of gevogelte

Haar dag begon met de koffie voor Dimitrós die zij altijd zelf zette, want, Loxántra geloofde, zoals de haremvrouwen, dat de man moet eten en drinken uit de hand van zijn vrouw. Daarna hielp zij hem met aankleden, kuste hem, bekruste hem en ging samen met hem de brede trap af, waarvan de beide leuningen naar elkaar toekwamen op het trapportaal om je gemakkelijk naar beneden te leiden in de grote met marmer geplaveide hof, die tegenover de buitendeur lag. Rechts was de eetkamer. Links was de salon en daarnaast lag het lage kamertje van de vrouw des huizes. Haar "hoek". Daar waar de brede sofa was, die doorliep van het ene uiterste van de kamer naar het andere, en daar waar de grote nissen waren waarin de vrouw des huizes haar mandje met kantwerk verstopte die zij breide en de doos met de breinaalden, en de zak met badgoed, en haar lappenmand, en de zak met kluwens wol, en de gebloemde zak, de kanariegele zak, en de duizend en een andere zakken van een goede huisvrouw.

Onderaan de trap was de deur die toegang gaf tot de keuken in het souterrain. Naar het ware koninkrijk van Loxántra. Naar die donkere maar zeer geliefde onderwereld met haar grote ovens en de komforen en de poken en de vliegenmepper en de vleesmesses om gehakt te maken.

In de keuken wrijft Tarnanás - een jonge Armeniër, die de Armeense visserman haar had gebracht - nu eens de pannen met zand en een halve uitgeknepen citroen, dan weer stampet hij het gehakt fijn op de vleesplank, dan weer zit hij gehuld in een wolk van veren midden in de keuken gevogelte te plukken. En de poezen rondom beleven een orgie.

- Pst! Geniet er maar van, stakkerd, je zult me nog omgooien. Vooruit, vreet maar, menseneetster!

Als je Loxántra de katten hoort uitschelden, betekent het dat zij hen vlees voert en daar wroeging over heeft.

Loxántra geniet van haar leven in die keuken. Zij kookt om anderen te laten genieten en zelf te genieten. En de hele tijd proeft zij of het eten zout genoeg is. Zij eet, zij geeft ook aan Tarnanás.

-Kijk jij ook eens of het zout genoeg lijkt.

-Mmm... Tarnanás heeft moeite om antwoord te geven, hij moet nog eens proeven.

Sultána, het dienstmeisje, zet het op een schreeuwen.

-Mijn beste Mevrouw, morgen gaat u ter communie, eet u kip?

-Wie heeft er kip gegeten, meid?

De vrouw heeft geproefd of het eten zout genoeg is.

Mettertijd verdween Sultána uit de keuken. Zij werd gepromoveerd tot kamermeisje en de keuken werd tot verboden terrein verklaard. Zij gingen echter door met vasten volgens de regels.

Wanneer Loxántra klaar was met koken, deed zij haar keukenschort af, wreef haar handen in met een uitgeknepen halve citroen en ging naar boven naar de eetkamer, terwijl zij alle geuren van het Oosten en het Westen achter zich aan sleepte, vreugde en gelukzaligheid om zich heen verspreidend.

Men zegt: eerst Napels zien en dan sterven. Kom nou! Je moet fijngemaakte mosselen uit Loxántra's hand eten en dan sterven. Je moet auberginesalade met kebab en yarloe met kebab eten en vleesdolmades, niet gewikkeld in druivenbladeren, die 's winters niet te krijgen zijn, maar in koolbladeren, die smelten in je mond (en ook nog goed zijn voor de vochtafzetting). Eet eens kieuwen gebakken met hun schubben op houtskool en dat is het einde. Je sterft langzaam om opnieuw te leven en weer te eten.

Van de Bosporus, van Kantíkioï, van Tatávla hadden de familieleden de gewoonte naar Makrochóri te komen om van Loxántra's eten te genieten. Twee keer per jaar kwam zonder mankeren de hele familie bij haar thuis. Zij kwamen met hun bagage, met hun kinderen en hun honden om een paar dagen bij elkaar te blijven. Wie gingen er toen op bezoek voor één dag?

Zij kwamen een keer in de herfst voor de naamdag van Dimitrós, en een keer op de zondag van de Orthodoxie, als Loxántra haar feest vierde. Men noemde Loxántra Roxáni en zij die Roxáni heetten vierden feest op de zondag van de Orthodoxie.

Op Nieuwjaarsdag kwamen alleen de kinderen met hun vrouwen, en op die dag had Loxántra de gewoonte om kalkoen te vullen - de "*kalkoen*" - die de slager haar elk jaar als cadeau stuurde. "Zo'n grote

kalkoen"! van onder tot boven versierd met bontgekleurde slingers, en zilveren linten: "Voor Mevrouwtje".

-Heb je gezien wat de slager mij heeft gestuurd?